

EMLÉKFÜZET

A MAGYARORSZÁGI
KÖNYVNYOMDÁSZOK ÉS BETÜÖNTŐK
JÓTÉKONYSÁGI KÖRÉNEK

TIZ ÉVES FENNÁLLÁSA

ALKALMÁBÓL.

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST 1892

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GUTENBERG KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA.

Prológ

*a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Jótékonyági Kör
10 éves fenállásának ünnepélyére.*

Irta: Ábrányi Emil. — Szavalta: Deutsch Albert.

*Harczolni, győzni van sokféle tábor,
De legdicsőbb a szellem tábora,
Van fegyver is száz, hódításra képes,
De túltesz rajtuk a betűk sora.
Fegyver nyomában átok és sötétség,
Szurony nyomában vér-tenger fakad,
De a betűcskék napként tündökölnek
S ujja teremtik a világokat!*

*Oh! kis betűk! Hatalmatok milyen nagy!
Munkátok mily gyors és mily végtelen!
Apró korallból óriás sziget lesz,
Apró betűkből új korszak terem;
Új korszak, mely jobb és nagyobb a multnál,
Mely sas-szárnyakkal a magasba vág,
Melyben lehull a lélek láncza végre
És igazán szabad lesz a világ.*

Jön szebb idő még — és e szebb jövőért,
Mely messze nincs már, tűrni érdemes —
Hol értéket vesz a sáppadt arany mind,
És nem az ércz, de szíviünk lesz nemes.
Hol nem lesz bíbor, ám rongyot se láthatsz,
Hol százezer hajléktalan szegény
Egyes dobzódók palotája mellett
Nem fog megfagyni árok fenekén!

Ez lesz a kor, mely rombolás helyett majd
Alkotni, védni, lelkesíteni fog;
Ez lesz a kor, hol undort kelt a dicsvágy,
S a jók, szelidek lesznek a nagyok.
Ez lesz a század, mely megvetve néz el
A címek, rangok, ékkövek sokán,
S csak egy gyöngy lesz, mely tündökölni fog még:
A veriték a munkás homlokán.

Ti hozzátok meg ezt a szép jövőndőt
Fáradhatatlan, buzgó emberek,
Kik éjjel-nappal kormos műhelyekben
A kis betűt rakjátok, öntitek!
Szent templomok e műhelyek előtttem,
Mert innen árad milliókra ki
A legszebb fény: a haladás világa!
S e templomnak ti vagytok papjai!

*Ne féljétek! Ha megjön majd e szebb kor,
Munkátokért gazdag jutalmat ád.
Az emberek nagy testvér-egyletében
Ott lesz te is, ólom-betűs család.
Bajban segítve, jóban osztakozva,
Szemedből öntöd hála-könnyedet,
S ki annyszor dolgoztál más javára:
A termésnél majd díjadat szeded!*

*A míg e kor, mint fölkelő nap, eljön,
Egymást segítve összetartsatok!
Van mindenütt s van ott is, hol ti éltek,
Inséges özvegy, síró árva sok.
Védjétek őket, mint eddig, szeretve,
Oszlassatok szét gyászt és könnyeket.
Tiétek lesz, munkásoké, e szép föld,
De nektek ők megszerzik az eget!*

1882—1892.

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékonyági Köre tíz éves fennállásának jubileumát rendező bizottság barátságos felszólításának engedve, mint a fentemlített kör egyik igénytelen tagja, szívesen vállalkoztam tíz éves történetének nagy vonásokban való megírására.

Mint sok más életrevaló és hasznos intézményünk, úgy a Jótékonyági Kör alapításának magasztos eszméje is a szedőszekrény előtt szülemlett; az élet terhes gondjai közepette néhány nemesszívű és fenkölt gondolkozású szaktársunk megértve a kor intő szózatát, szerény anyagi viszonyaink szem előtt tartásával, elhatározta egy oly egyesület létesítését, a mely hivatva legyen a sorainkban, sajnos, oly gyakran fellépő nyomort és szegénységet lehetőleg enyhíteni.

E derék szaktársak, kiknek agyában a jótékonytságot gyakorló egyesület eszméje megvillant: Balázs Károly, Bauer J. M., Guth Hermann, Mayer Sándor és Schivánovits Adolf voltak.

Az eszmét szaktársaink nagy része örömmel fogadta és csakhamar előkészítő bizottság alakult, a mely az alapszabályokat kidolgozta és a belügyminiszterhez felterjesztette és ezzel a ténykedéssel a »Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékonyági Köré«-nek alapját megvetette.

Az előkészítő bizottság ezután felszólította a budapesti könyvnyomdai személyzeteket bizalmi férfiak választására; a megválasztottak 1882. évi június 11-én tartották első ülésüket. Az egybe-

gyültek Balázs Károlyt, mint a kör egyik buzgó létesítőjét, ideigl. elnöknek, Botsák Ferenczet pedig ideigl. jegyzőnek választották.

Balázs Károly ideigl. elnök bejelenté az ülésnek, hogy az előkészítő bizottság által kidolgozott alapszabályok már hat hete felterjesztettek a belügyminiszterhez, de még mindeddig a jóváhagyási záradékkal nem láttattak el; mivel azonban a törvényesen előírt harmincz napi várakozási idő lejárt, indítványozza, hogy a Jótékony-sági Kör megalakultnak nyilváníttassék ki; ez indítvány általános helyesléssel fogadtatván, az alakuló gyűlés megtartása 1882. június 25-ikére lett kitűzve.

Az alakuló gyűlésen Balázs Károly ideigl. elnök kijelentette, hogy az alapszabályok jelentéktelen módosításokkal a belügy-minisztertől visszakérültek. Tanay József és Bauer J. M. — a kik előadókként működtek — buzdító szavak kíséretében ecsetelték az immár megalakult »Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékony-sági Köre«-nek magasztos és emberbaráti céljait és előadásuk végeztével kinyilvánították, hogy a kör 1882. évi július 1-én fogja tényleges működését megkezdeni. Ideigl. elnök a gyűlés folyamán konstatálja, hogy a körnek ez idő szerint 444 tagja van.

Tanay József indítványára az alakuló gyűlés közfelkiáltással Bródy Sándort elnöknek, Guth Albertet pénztárnoknak, Botsák Ferenczet jegyzőnek, Balázs Károlyt ellenőrnek, Bauer J. M. és Kozl Sándort bíráló bizotts. tagoknak választotta meg.

A választási aktus után az alakuló gyűlés Guth Albert, Schweiger Mór és Skrabal Ede tagokat — a kik a kör alakítása körüli előmunkálatokban szintén tevékeny részt vettek — küldötte ki Bródy Sándor úrhoz, tudatni vele a gyűlés egyhangú elhatározását, a melynek értelmében a kör elnökévé választott és egyúttal felkérni őt e tisztség elfogadására. Bródy Sándor úr a felajánlott elnöki tisztet, tekintettel a kör humanisztikus tendenciájára, kész-örömezt elfogadván, a kiküldöttek kíséretében nyomban megjelent az alakuló gyűlésen és a nagy számban egybegyültek harsány éljen-zése közepette köszönő szavak előrebocsátásával elfoglalta az elnöki széket.

Az elnök tevékeny és hasznos működését 50 frt adományozásával kezdte meg, mely adomány jelenleg is a kör törzstőkéjét képezi.

A Jótékonyági Kör első nagyobb mérvű tevékenykedését 1882. év karácsonyán fejtette ki.

A karácsonyfa-ünnepélyt — a mely a nyomdász-árváknak ruhaneműekkel s lábbeliekkel való ellátásából és azok megvendégeléséből állott — a fentemlített év karácsonyáig évek óta a budai »Typographia« dalkör rendezte elismerésre méltó emberbaráti szeretettel és buzgósággal.

A derék »Typographia« dalkör nemcsak a karácsonyfa-ünnepély további rendezését engedte át a Jótékonyági Körnek, hanem kollegiális szeretetreméltóságában még azt is megcselekedte, hogy az elmúlt évről fenmaradt 74 frtot kitevő karácsonyfa-alapját is készségesen átengedte a körnek.

A kör által rendezett első karácsonyfa-ünnepélyen 33 nyomdász-árva lett felruházva és megvendégelve; az ünnepi beszédet ez alkalommal Bródy Sándor elnök mondotta.

1883. év január havában fordulópont állott be a kör életében, a mennyiben az alapszabályok a belügyminiszter által helybenhagyattak.

Az első rendes évi közgyűlés 1883. évi február 25-én tartatott meg, a melyen a tagok osztatlan bizalma újlag Bródy Sándort ruházta fel az elnöki tisztséggel; Balázs Károly pénztárnoknak, Záhonyi Alajos ellenőrnek, Fuchs Antal jegyzőnek, Schweiger Mór és Mussll Alajos pedig bíráló bizotts. tagoknak választattak meg.

Akkori viszonyaink jellemzésére nem találok feleslegesnek, mint egy korrajzi adalékot megemlíteni, hogy e közgyűlés többek közt azt a határozatot is hozta, miszerint az eddigelé német nyelven szerkesztett jegyzőkönyvek ezután magyarul vezetessenek.

Ez év ápril havában a kör jól látogatott és kitűnően sikerült alapító-ünnepélyét tartotta; karácsonyfa-ünnepélyén pedig 35 nyomdász-árvát ruházott fel tetőtől talpig és vendégtelt meg;

a segélyre szorult szaktársak és özvegyek istápolása sem kerülte ki figyelmét és a segélyezetttek száma megközelítette a százat.

A második rendes évi közgyűlés ismét Bródy Sándort választotta meg elnöknek; Steiner Adolf pénztárnoknak, Brózsa Ottó ellenőrnek választott, a többi tisztviselők pedig a régiek maradtak. A tagok száma 900-ra szaporodott. Márczius havában hangversennyel egybekötött táncmulatság, októberben pedig szüretelési ünnepély rendeztetett; karácsony első napján megtartott az immár rendszeresített karácsonyfa-ünnepély, a melyen 42 nyomdász-árva részesült a kör által nyújtott jótéteményekben; az árvák felruházására 397 frtot fordítottak, az év folyamán nyújtott segélyezések pedig 513 frt 50 krt tettek ki.

A harmadik rendes évi közgyűlés most már harmadízben tüntette ki Bródy Sándor elnököt bizalmával és a többi tisztviselőket is — az ellenőr kivételével, a mely tisztség Nitsch Alajosra ruháztatott — újra megválasztotta. Ez év folyamán nagyszabású mulatság rendeztetett, a mely nemcsak anyagilag volt kielégítő, hanem erkölcsileg is öregbítette a kör jó hírnevét. A karácsonyi ünnepélyen 44 árvát láttak el ruházattal 390 frtnyi költséggel; az évi segélyezésekre 658 frt lett kiutalványozva.

A negyedik rendes évi közgyűlés megint Bródy Sándort választá elnöknek; e közgyűlés választott első ízben alelnököt is Fuchs Antal személyében; Steiner Adolf újlag pénztárnoknak, Wellisch Ede jegyzőnek, Leitner Pál pedig ellenőrnek választattak. Ebben az évben nyári ünnepély tartatott. A karácsonyfa-ünnepélyen 40 árvát láttak el ruhaneművel, a költség 463 frt volt; évi segélyezésekre 604 frtot fordítottak.

Az ötödik körévben Bródy Sándor úr, a ki négy éven keresztül a tagok osztatlan bizalmától környezve, önzetlen buzgalommal vezette a körnek ügyeit, nem lévén többé megnyerhető az elnöki tisztség elfogadására, a közgyűlés a volt elnök elévülhetetlen érdemeinek hálás elismerése mellett Fuchs Antalt választotta meg elnöknek; a többi tisztviselői állásokat is, kivéve a pénztárnoki tiszte, a mely ismét Steiner Adolf gondjaira bízott, új emberek foglalták

el, a mennyiben Láng L. József alelnöknek, Kohl Ferencz jegyzőnek és Grebenz Lajos ellenőrnek választottak. Ez évben, t. i. 1887. év január hó 15-én, tartatott meg a most már oly nagy közkedveltségnek örvendő első paraszt-bál. Az év nyarán hangversenynyel egybekötött táncmulatságot rendeztek.

E körév vége felé lopódzott be a tagok soraiba első ízben — bár csak mint az akkori zivataros idők egyik múlt tűneménye — a visszavonás és torzsalkodás furiája, a mely megzavarta az addig e kör kebelében honolt egyetértést s csakis az akkori vezetőség tapintatos és mérséklettől vezérelt magatartásának tudható be, hogy ez incidens az 1887. október 23-ára összehívott rendkívüli közgyűlésen minden komolyabb baj elkerülésével a tiszttviselői kar leköszönése által szerencsésen befejeztetett.

Ugyane rendkívüli közgyűlés Concha Károly urat választotta a kör elnökének; Balázs Károly alelnök, Steiner Adolf pénztárnok, Téri Sándor jegyző, Fodor Zsigmond ellenőr lett. A karácsonyfa-ünnepélyen 28 nyomdász-árva ruháztatott fel 354 frtnyi költséggel; az évi segélyezések 684 frt 50 krt vettek igénybe.

A hatodik rendes évi közgyűlésen a tagok egyhangúlag ismét Concha Károly urat tisztelték meg a kör elnökségével, a többi tiszttviselők, az alelnök kivételével, a ki helyett Schmiedl Sándor választatott meg, a régiek maradtak. A tagok száma még mindig 800—900 között váltakozott. A második paraszt-bál 1888. év január hó 15-én tartatott.

A rendes karácsonyfa-ünnepélyen kívül, melyen 34 árva lett felöltöztetve és megvendégelve, még augusztus hó 20-án is rendeztek egy nagy mulatságot.

Az árvák felruházása 405 frtba került; az évi segélyezésekre fordított összeg 813 frtot tett ki.

A hetedik rendes évi közgyűlésen újlag a nagy népszerűségnek örvendő Concha Károly elnök úrban összpontosult a tagok bizalma; az alelnöki széket Neuhausler Vilmos foglalta el, az ellenőri tisztet pedig Schönleitner Károlyra bízta, a pénztárnoki

és jegyzői tisztség betöltésénél nem állott be változás. E körévből a tagok száma 1050-re emelkedett, a kik közül számos női tag is van. E közgyűlésen határozatba ment az alapszabályok megváltoztatása és a kör országossá tétele.

A választmány és Téri Sándor ajánlatára az 1889-iki rendes évi közgyűlés a kör emberbaráti céljainak hathatós előmozdítása körül szerzett kiváló érdemeik elismerésül Farkas-Hegyi Aranka, Hornyánszky Viktorné, Lincz-Jeney Anna, Pálmai Ilka és Splényi-Blaha Luiza báróné úrnöket, valamint Ábrányi Emil, Árvay Lipót, Árvay Ottó, Bródy Sándor, Brózsza Ottó, Buschmann Ferencz, Concha Károly, Davida Miklós dr., Evva Lajos, Engel György, Falk Zsigmond lovag, Fanda József, Fischer Ignác, Hirsch Lipót, Hornyánszky Viktor, Jurányi Vilmos, Kálmán Mór, Kléh István, Kollmann Fülöp, Lincz József, Márkus Soma, Mendl István, Morzsányi Károly dr., Müller Ágoston, Münz Mór L., Neumayer Ede, Petsits Márk, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly, id. Poldini Ede, Rákosi Jenő, Schlenker Samu, Schwarz Felix, Schweiger Mór, Schlesinger Sándor, Szalczer József és Tenczer Pál urakat a Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékonyági Köre tiszteletbeli tagjaiul egyhangúlag megválasztotta.

A módosított alapszabályok felterjesztése után a vidéki szak-társak körlevél útján felhivattak a körbe való belépésre. — A harmadik paraszt-bál 1889. évi január 13-án tartatott meg. Szeptember hó 8-án ünnepély rendeztetett. — A karácsonyi ünnepélyen 35 árva ruháztatott fel, a mi 406 frtba került; az évi segélyezések 690 frtra rúgtak.

A nyolczadik rendes évi közgyűlés Concha Károly urat, a kör igaz barátját és fáradhatatlan előharczosát, nagy lelkesedéssel újból elnöknek választá; Balázs Károly alelnöknek választatott, a többi tisztviselők a régiek maradtak. 1890. év márczius 1-én megtartatott a negyedik paraszt-bál; ugyane hó folyamán érkeztek vissza a belügyminiszterhez felterjesztett alapszabályok a jóváhagyási záradékkal ellátva.

A módosított alapszabályok értelmében a kör a »Magyar-

országi Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékonyági Köre» címet vette fel és ezzel kapcsolatban működési terét az egész országra kiterjesztette. — Junius hó 1-én hangversenynyel egybekötött tánczvigalom rendeztetett.

A vidéki szaktársakhoz intézett felhívásnak, melyben az immár országos jellegű körbe való tömeges belépésre felszólítatnak, megvolt az a foganatja, hogy első sorban az összes aradi szaktársak, azután a temesváriak és kassaiak, továbbá a debreczeniek egy része a tagok soraiba felvétette magát.

Szabó Mihály és társai írásbeli kívánságára 1890. október 12-én rendkívüli közgyűlés hivatott egybe, a mely az állítólag egynémely segélynyújtás körül felmerült visszasságot volt hivatva a vezetőség okadatolt felvilágosításának megadása után békésen elintézni. — A karácsonyfa-ünnepélyen 39 árva ruháztatott fel 472 frtnyi költséggel; segélyezésekre ez évben 1168 frt adatott ki.

A kilencedik rendes évi közgyűlés rendíthetlen bizalma ismét Concha Károly urat emelte az elnöki székre, alelnökül pedig Feldmann Mór választatott, a többi tisztviselők a régiéek maradtak. Márczius hó 1-én tartatott meg az évről-évre fokozódó népszerűségnek örvendő ötödik paraszt-bál, ezen kívül a nyár folyamán nagy ünnepély rendeztetett. Ez év folyamán a győri, pécsi, esztergomi, szabadkai, soproni, nagy-kanizsai és magyar-óvári szaktársak egy része a tagok soraiba lépett. A karácsonyfa-ünnepélyen 47 árva ruháztatott fel, ezen kívül ez évben a vidéken tartózkodó árvák is élvezték a kör jótéteményét és ezeknek ruházat helyett pénz küldetett. A karácsonyfa-ünnepély költségei 680 frt erejéig vették igénybe a kör pénztárát; az előforduló segélyezésekre az év folyamán 856 frt adatott ki.

A tizedik rendes évi közgyűlés az immár hatodízben megválasztott Concha Károly elnök és a másodízben megválasztott Feldmann Mór alelnök urakkal az élén a mult évi derék tisztviselői kart újra megbizta az ügyek vezetésével.

Ez év márczius hó 13-án tartatott a hatodik paraszt-bál, a melyet fesztelensége mellett még az a körülmény is emlékezetessé

tesz, hogy ez volt az utolsó multság, a mely a régi polg. lövölde helyiségeiben megtartott és e paraszt-bál változatos programjának zárópontját a helyiség szétrombolásának megkezdése képezte.

A turóc-szent-mártoni szaktársak egy része a körbe lépett. Az 1892. évi közgyűlésen a tagok száma 1178 volt.

Kedves kötelességet vélek teljesíteni, ha még megemlékezem a Jótékonysági Kör köszönetének és hálájának kíséretében mindazon nemesszívű adakozókról, a kik nagyobb pénzadományyal, vagy egyéb módon voltak kegyesek a kör emberbaráti céljait előmozdítani és ez által sok, nyomorban sínylődő szaktársnak, árvának és özvegynek nyomasztó sorsát enyhíteni.

Ime hadd következzen tehát mindazok díszes névsora, kiknek e philanthrópikus törekvések körül kiváló osztályrészük volt.

Bródy Sándor, Brózsa Ottó, Buschmann Ferencz, Concha Károly, Dolinay Gyula, Drottleff Rudolf, Davida Miklós dr., Falk Miksa dr., Falk Zsigmond lovag, Fanda József, Franklin társ. 1884. évi tak.-egyl., Hornyánszky Viktorné, Hornyánszky Viktor, Haraszhthy József, Kálmán Mór, Klug Gyula, Könyvnyomdászok Társasköre, Lincz-Jeney Anna, Lincz József, Löbl Mór, Mendl István, Müller Ágoston, Münz Mór, Neumayer Ede, Neuwald Illés, Országgy. Ért. nyomdája, id. Poldini Ede, Posner Alfred lovag, Petsits Márk, Ráth Mór, Révai testvérek, Stadler György, Stampfel Károly, Schlenker Samu, Schmiedl Sándor, Singer és Wolfner, Singer Mór, Wodianer F. és fiai, Wolf Sándor, Ziegler Adolf, Ziffer Károly dr.

Továbbá köszönet még mindazon szaktársaknak, a kiket nagy számuk miatt nem áll módomban itt egyenként névleg felemlíteni, azért az önönmagát dicsérendő ténykedésükért, hogy a kör által évről évre kibocsátott gyűjtő-ívekre jegyzett kisebb adományaikkal nagy részben lehetővé tették a nyomdász-árváknak évenként meg-megújuló felruháztatását és ebből kifolyólag a könyörületesség nevében kérem teljes összességükben a nemesszívű adakozókat, gazdagot és szegényt egyaránt, e szép és lélekemelő szokásukat a jövőben is hova-tovább hatványozottabb mérvben Jótékonysági Körünk magasztos céljai érdekében érvényesíteni.

A midőn a kör tíz éves történetének lapidaris rövidségű megírását befejezném, nem mulaszthatom el a kör ünnepélyein közreműködő művésznőknek — s itt különösen ki kell emelnem Lincz-Jeney Anna úrnő ő nagyságát, a ki úgy művészetével, mint anyagi segélyével többször igen szép jelét adta szerény körünk iránti jóindulatának — valamint a dalegyesületeknek és másnemű közreműködőknek ebbeli szivességükért és áldozatkészségükért a kör őszinte köszönetét tolmácsolni; nemkülönben köszönet illeti a tagok részéről a választmány és vigalmi bizottság volt és jelenlegi elnökeit és tagjait, a kik lankadatlan buzgalmukkal lehetővé tették s remélhetőleg a jövőben is tenni fogják, hogy a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékonyági Köre krajczáros tagsági díjai daczára ezután is fennen fogja lobogtatni a humanizmus zászlaját. Ugy legyen!

Budapesten, 1892. év július havában.

Schwind B.

GUTENBERG
KÖNYVNYOMDAI VÁLLALAT
GYÁR-ÚTCA 31.